

ЗМІСТ

	Передмова	4
	Вступ	5
	Розділ для тих, хто не має часу	17
01	Що таке ілюстрація?	19
02	Сторітелінг	27
03	Читабельність	31
04	Універсальність	37
05	Глибина	51
06	Як розвивати навички сторітелінгу	65
07	Стиль	73
08	Унікальність	85
09	Емоційність	99
10	Позитивність	117
11	Розвиток стилю	147
12	Техніка	169
13	Ремесло	191
14	Трудомісткість	219
15	Деталізація	235
16	Розвиток техніки	255
17	Ілюстрація та концепт-арт	271
18	Суміжні сфери	287
	Висновки	313

ПЕРЕДМОВА

ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

Вітаю, дорогі українські читачі!

Книга, що ви тримаєте в руках, була написана 3 роки тому, зовсім в іншому світі. У тому світі ми бігали в масках, намагались не кашляти одне на одного, і сперечалися про користь і шкоду від вакцини. Це були, хоч і нервові, але хороші, як я тепер розумію, часи, відносно безтурботні. А потім 24 лютого все змінилося, перевернулось догори дригом, змішалось в кривавій безумній м'ясорубці війни. Потім були Буча, Ірпінь, Маріупольський драмтеатр, Краматорськ, героїзм захисників Азовсталі. Тож, якщо моя книга, дорогі читачі, здасться вам занадто веселою і легковажною, на фоні щоденного нескінченного кошмару за вікном, то майте, будь ласка, на увазі, що вона була написана задовго до повномасштабної війни. Ця книга написана іншим мною. Якби я писав її зараз, то, скоріш за все, і тон був би іншим, і, чесно кажучи, навряд чи зміг би її написати, сама думка про написання книги не прийшла б мені в голову.

Треба сказати, що спочатку книга була написана російською. Так сталося, що я народився в Україні, дитинство провів в Білорусі, а останні тридцять років живу в Ізраїлі, а моєю рідною мовою є російська. Тож, намагаючись вперше видати свою книгу, я кінець кінцем, після довгих поневірянь, поспілкувавшись з кількома українськими видавцями та навіть розглянувши варіант самвидаву, зупинився на російському видавництві, де і вийшла моя книга у 2020.

Тоді це мені здавалось не найетичнішим, проте компромісним рішенням. Я не надто хотів мати справу з росією, але мені здавалось тоді, що видання невеликим накладом книжки про ілюстрацію не зможе нікому нашкодити, адже мій вклад в економіку росії буде мізерним. 24 лютого 2022 року мені стало пекуче і болісно соромно за це своє рішення.

Тож те, що ви, українські читачі, тримаєте в руках цю книжку, перекладену українською і видану в Україні, є моєю скромною спробою виправити свою помилку, як у власних очах, так і, що найбільш важливо, в очах моїх українських друзів та читачів.

І наостанок хочу сказати, що з найперших хвилин великої війни, моя підтримка України є безмежною, безумовною і безкомпромісною. Мені одразу було очевидно, що ви ведете війну з абсолютним злом, і захищаєте не лише свою країну, але і всю Західну цивілізацію від нашествия кривавої тьми. Ваша перемога над ворогом зробить цей світ краще, чистіше, чесніше та добріше. Саме для таких світлих, післявоєнних часів, як мені здається, і написана ця книга.

Слава Україні!

«Ілюстратор має вміння створювати зображення,
які не лише пояснюють текст чи ідею,
а й наповнюють їх новими
деталлями та сенсами»

02

СТОРИТЕЛІНГ

Уміння розповідати історії називається сторітелінгом. Попри 300-річну історію, слово в нашому лексиконі відносно нове, й найактивніше його почали застосовувати лише останні 20 років. Проте термін цей дуже місткий. Тому я його постійно використовуватиму в книзі. Говорячи про сторітелінг, ми говоримо не тільки про вміння розповідати вигадані та цікаві історії з розряду «Давним-давно в далекій галактиці...», хоч і про нього теж, але радше про навичку візуальної комунікації взагалі.

Ми говоримо про вміння передати з пункту А до пункту Б думку, ідею, комплекс ідей, якийсь сенс чи навіть просто настрої. Пунктом А є замовник зі своїм текстом, рекламною кампанією, важливим соціальним посилем і т.д., а пунктом Б є читач, глядач, перехожий або будь-яка інша цільова група.

Тобто ілюстратор отримує на руки ідею, історію та однією картинкою, або серією картинок, має її максимально виразно розповісти.

Для порівняння, вільні художники, які працюють у галузі високого образотворчого мистецтва, навичок сторітелінгу не потребують особливо, оскільки завдання пояснення закладених у їхніх роботах ідей беруть на себе художні критики, мистецтвознавці та куратори.

У деяких випадках такі художники пишуть маніфести, які роз'яснюють, щоб найбільш повно донести свою ідею до публіки.

Ілюстратори таку розкіш собі дозволити не можуть. Ілюстратор мусить, використовуючи всі доступні йому візуальні засоби, доставити закладену у свою ілюстрацію думку за призначенням, самостійно та максимально ефективно. Бувають ситуації, коли ілюстра-

ція супроводжує певний текст і текст бере на себе основне смислове навантаження, полегшуючи завдання ілюстратора, але надто розраховувати на це часто не доводиться.

Ілюстратор має вміння створювати зображення, які не лише пояснюють наявний текст чи ідею, а й наповнюють її новими деталями та сенсами. Ілюстрація може бути як веденою, йти за текстом, так і виконувати провідну роль, відтісняючи текст на задній план, а то й зовсім замінюючи його. Усі книжки-картинки, як дитячі, так і дорослі, створено саме за останнім принципом.

Пояснюючи принципи сторітелінгу у своїх лекціях, я зазвичай наводжу таке порівняння.

Уявіть собі якусь історію, яка продовжується в часі. Відбуваються деякі події, головний герой зазнає якоїсь трансформації, проходячи цю історію з початку до кінця, з прологу в епілог...

Так ось, завдання ілюстратора взяти один момент із цієї історії, один кадр і показати його так, щоб не тільки було зрозуміло, що відбувається з головним героєм, а й було достатньо інформації про те, що відбувалося до цього кадру, а також було достатньо натяків на те, що буде згодом.

Виникає цілком резонне питання, а чи взагалі буває ілюстрація без історії. Звісно, буває. Завдяки динамічному розвитку технологій друку, обробки та створення зображень ринок ілюстрації сьогодні широкий і багатогранний, як ніколи.

Ілюстратор легко може знайти собі проєкт, де йому доведеться малювати щось декоративне. Скажімо, візерунки, або квіти, або щось ще просте, що не потребує великої майстерності. Тут достатньо лише наявності смаку в автора. Така робота не ставить високих вимог до ілюстратора і, природно, не дуже високо оплачується, але вона є, і її багато.

На мою скромну думку, така робота вже більше належить до графічного дизайну, ну або до декоративного мистецтва, якщо хочете.

Оскільки часто вважається, що лише вміння малювати робить із дизайнера ілюстратора, то цю роботу доручають, як правило, ілюстратору. Тобто попит на ілюстраторську роботу без історії є, питання лише в тому, чого хоче ілюстратор і які його професійні амбіції.

Особисто я не знаю жодного професійного ілюстратора, який став знаменитим і високооплачуваним, малюючи лише візерунки або декоративні елементи.

Ілюстратори цінуються, як і письменники, режисери та аніматори, своїми історіями. При цьому й у літературі, й у кіно можна створювати щось дуже просте та примітивне, вважати себе творчою особистістю й так ніколи й не стати відомим і не зробити нічого значного.

Я послуговуюсь припущенням, що будь-який актор мріє стати режисером, будь-який письменник — написати великий і серйозний роман, а будь-який ілюстратор мріє розповідати історії.

Інакше навіщо нам наше життя, якщо не мріяти повністю використати відпущений нам потенціал?

«Люди не зобов'язані знати, що квітне в нас у голові.
Навпаки, наше завдання — як бджолярів,
як створітелів — робити так, щоб нас розуміли й
побачили задум в усій
бсайній красі»

03

ЧИТАБЕЛЬНІСТЬ

Що ж є головним навиком оповідача? Якою має бути історія, щоб найкраще виконувати свою функцію досягнення вух, умів та серцець слухачів? Відповідь проста. Вона має бути readable, тобто читабельною, ясною, легкою в розумінні.

Уявіть собі ситуацію, коли ви дивитеся фільм і не розумієте, що відбувається. Монтаж, плутані діалоги, неузгодження в сценарії роблять складним сприйняття сюжету.

Уявіть собі, що ви читаете книгу й хаотичне нагромадження персонажів, подій, діалогів, описів збиває вас з пантелику, не даючи змоги зрозуміти, що саме хоче сказати автор.

Уявіть собі ілюстрацію, в якій безліч деталей і різних елементів зібрано в такий неможливий пазл, що глядач дивиться на неї й сушить голову, що там намальовано.

У всіх цих випадках ми маємо справу з погано розказаною історією, з поганим сторітелінгом. Своїм студентам я завжди казав, що якщо читач дивиться на їхню ілюстрацію понад 10 секунд і не може зрозуміти, що в ній відбувається та що йому намагаються розповісти, він просто перегорне сторінку. В ідеалі ж ілюстрація має бути зрозумілою миттєво. У ній може бути кілька шарів, і про це ми поговоримо в розділі 5, але перший, поверхневий шар, зовнішня оболонка головної ідеї має бути схопленою відразу.

І хоча, на перший погляд, читабельність зображення досягається суто технічними засобами, а саме: правильною композицією, чітким силуетом персонажів, кольором, світлом тощо, читабельність ілюстрації, саме ілюстрації, а не просто картинки, є завданням не технічного плану.

«Стиль в ілюстрації — це міра створення
чи створення дійсності. Інакше кажучи, це,
наскільки ілюстратор
далекий від
реалізму»

07

СТИЛЬ

До цього ми говорили про ілюстрацію взагалі, безвідносно до особистості ілюстратора.

Ми говорили про загальні принципи. Почали ми з висновку, що головним у будь-якій ілюстрації є її ідея, меседж, надзавдання, історія.

Після цього ми плавно перейшли до розуміння того, що історія, яка погано розказана та не доходить до кінцевого її споживача в усій своїй повноті, втрачає будь-яку цінність. І тому найважливіше в будь-якій історії — це її ясність та читабельність.

Далі ми поговорили про те, що навіть найякісніша ілюстрація із найцікавішою та найчитабельнішою історією може втратити більшу частину свого ефекту, якщо візуальні образи, використані в ній, буде розраховано на невелику та вузько обмежену аудиторію. Таким чином ми дійшли до усвідомлення того, що набагато вигідніше та ефективніше використовувати в роботі візуальний ряд якомога універсальнішого характеру, доступний розумінню щонайбільшої кількості людей.

Закінчили ж ми розмовою про котиків і про те, чому варто закласти в ілюстрацію якнайбільше культурних шарів у розрахунку на глядача інтелігентного й тямущого, хоч це певною мірою й здається суперечливим принципу універсальності.

Усе це стосувалося того, який вигляд має бути в хорошій ілюстрації загалом.

Тепер же настав час поговорити про більш конкретні та особисті речі, а точніше, про нас, коханих, про ілюстратора та його стиль.

Уявіть на мить ситуацію, в якій ви — чудовий оповідач та ілюстратор. Ваша мама, як зазначалося вище, вважає вас генієм, і небезпідставно, тому що з нею згодні дуже багато незнайомих вам людей.

Ваша техніка малюнка філігранна, вас називають другим Норманом Роквеллом. І це не дивно, адже Роквелл — ваш кумир і ви в усьому намагаєтеся його наслідувати. Ваші роботи так схожі на його роботи, що вас часто плутають. Здавалося б, життя прекрасне?

Є, однак, невелика проблема в цій ситуації, й полягає вона в тому, що у світі ілюстрації досить багато шанувальників Нормана Роквелла й чимало ілюстраторів намагаються наслідувати його.

Як ви думаєте, скільки «роквеллів» потрібно зараз на ринку і який із вас отримає роботу? Це, до речі, навіть без обговорення того, навіщо взагалі потрібний другий Роквелл.

Так ось, внаслідок чого ви виділитеся з середовища своїх колег-наслідувачів Роквелла, якщо ви все малюєте однаково, хай навіть однаково добре? Ви ж як інкубаторські курчата, вас навіть мама-курка не розрізнить, що вже говорити про якогось нещасного артдиректора! Єдине, чим ви в такій ситуації можете гарантувати собі отримання заповітної роботи, це зниження ціни на неї.

Інакше кажучи, вам доведеться демпінгувати. Так-так, саме так. Вам доведеться працювати за копійки тільки для того, щоб якось прогодувати себе. Ну, чи кидати все та йти працювати таксистом.

Навіть якщо не брати до уваги абсолютно гіпотетичну ситуацію з існуванням безлічі наслідувачів Роквелла, все ж одне питання залишається відкритим і конче потребує відповіді.

Питання це полягає ось у чому. Якщо припустити, що одночасно по всьому світу сотні тисяч, якщо не мільйони ілюстраторів малюють приблизно на подібні теми (вибір тем все ж таки не безмежний і визначається ринком) і використовують схожі інструменти, яким чином ілюстратор може виділитися з цього натовпу колег і знайти роботу? Як він може забезпечити собі хоч якусь перевагу на ринку праці? Відповідь на це запитання — стиль.

Що ж таке стиль стосовно ілюстрації?

Стиль в ілюстрації — це міра спотворення чи спрощення реальності, чи, інакше кажучи, те, наскільки ілюстратор далекий від реалізму.

Безумовно, стиль ілюстратора може виражатися й в особливому колориті чи якихось, властивих лише йому, технічних прийомах. Однак, із мого досвіду, в більшості випадків, коли замовники говорять про більшу чи меншу стилізацію ілюстрації, мається на увазі саме цей аспект — те, наскільки вона далека від реалізму. Тобто, умовно кажучи, безкомпромісний реалізм — це нульова стилізація, і що цього реалізму менше, то відсоток стилізації вищий.

Це в жодному разі не означає, що реалістично виконана ілюстрація чимось гірша за стилізовану. Анітрохи! Просто реалізм в ілюстрації, попри свою технічну досконалість, має три великі недоліки. Перший полягає в тому, що він відносно легко замінюється фотографією або фотоколажем.

І справді, навіщо платити ілюстратору за його трудомістку роботу, коли можна використати кілька дешевих фотографій та склеїти з них потрібну композицію?

Другий недолік полягає в тому, що реалістична ілюстрація залишає мало місця для індивідуального почерку ілюстратора, й такому ілюстратору важко пробитися крізь натовп подібних до нього реалістів.

Ну й зрештою, третя вада полягає в тому, що ілюстрацію використовують, як правило, там, де потрібний гротеск і спотворення реальності, а з цим аспектом в ілюстраторів-реалістів є великі проблеми.

Утім слід зазначити, що є галузі, де реалістична ілюстрація абсолютно незамінна. Наприклад, в енциклопедіях чи навчальних матеріалах. Погодьтеся, якщо студенту-медику потрібно наочно зобразити, як виглядає ліве передсердя, малювати для цього людське серце так, як це роблять підлітки у своїх щоденниках, було б не дуже правильно.

Скажімо так, це, можливо, спростить роботу ілюстратора, але дуже ускладнить отримання диплома тому самому студентові.

Тут потрібен суворий і безкомпромісний реалізм ілюстрації, й аж ніяк інакше.

Чи, скажімо, треба проілюструвати енциклопедію про динозаврів або книгу з давньогрецької архітектури. Тут теж потрібний реалізм, і будь-які спотворення та спрощення будуть недоречними.

Однак у більшості інших випадків реалізм в ілюстрації не є обов'язковим. Скажу зі свого скромного досвіду: від ілюстратора зазвичай чекають саме стилізації малюнка, а ніяк не реалізму.

Варто, проте, розрізняти усвідомлену стилізацію та банальну нестачу вміння малювати, відсутність технічної навички. Маю сказати, така плутанина виникає досить часто, особливо серед молодих чи ілюстраторів-початківців.

Часто трапляється так, що художник-початківець, який ледве вміє малювати, скажімо, багато малював у дитинстві, але не отримав формальної художньої освіти, стикається з тим, що в нього еле-